

JAKELU
kirjaamo.um@formin.fi
katja.fokin@formin.fi

IOK/33/2021

23.09.2021

Viite: Lausuntopyyntö 06.09.2021 (D6L56D3-3)

Asia: YK:n kansainvälinen oikeudellisesti sitova asiakirja ihmisoikeuksista monikansallisten yhtiöiden ja muiden yritysten toiminnassa, kolmas sopimusluonnos 17.8.2021

Ulkoministeriö on pyytänyt Ihmisoikeuskeskukselta lausuntoa YK:n ihmisoikeuksia monikansallisten yhtiöiden ja muiden yritysten toiminnassa koskevasta kolmannesta sopimusluonnoksesta (Legally binding instrument to regulate, in international human rights law, the activities of transnational corporations and other business enterprises, third revised draft), jota käsitellään YK:n ihmisoikeusneuvoston alaisen hallitustenvälisen työryhmän kuudennessa istunnossa 25.–29.10.2021.

Ihmisoikeuskeskus kiittää ulkoministeriötä mahdollisuudesta lausua YK:n uudesta sopimusluonnoksesta.

Yleiset huomiot

YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet (UN Guiding Principles on Human Rights and Business, jatkossa UNGP) ovat saaneet viime vuosina yhä vankemman sijan yritysten toiminnassa. Vuonna 2021 periaatteet täyttivät kymmenen vuotta, jonka kunniaksi YK:n yritys vastuuta ja ihmisoikeuksia pohtiva työryhmä aloitti projektin, jossa selvitetään periaatteiden implementointia ja pohditaan kehityssuuntaa seuraavalle vuosikymmenelle.¹ Myös moni suomalaisyritys on ollut kehityksen eturintamassa. Vuonna 2019 Ihmisoikeuskeskuksen tuella julkaistun Words to Deeds -selvityksen² mukaan 94 prosenttia suurista suomalaisyrityksistä on sitoutunut ainakin yleisellä tasolla kunnioittamaan ihmisoikeuksia toiminnassaan. 18.1.2021 julkaistussa SIHTI-tutkimushankkeen raportissa suomalaisyritysten ihmisoikeussuorittumisen tilasta kuitenkin selviää, että ihmisoikeusvastuiden ja siihen liittyvän seurannan käytännön

¹ UNGPs 10+ -projektin ensimmäinen vaihe Guiding Principles on Business and Human Rights at 10: taking stock of the first decade valmistui kesäkuussa 2021 <https://undocs.org/A/HRC/47/39>

² <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/?x5822114=8444188>

toteutuminen on monessa yrityksessä vielä alkuvaiheissa. Raportissa ilmeni, että hankkeessa arvioidut suomalaiset yritykset ovat ihmisoikeusvastuiden toteuttamisessa jokseenkin samalla tasolla Corporate Human Rights Benchmark -arvioinnin globaalien arvioiden tuloksen kanssa.³

Hyvästä kehityksestä huolimatta yritysten ihmisoikeusvastuuta onkin edelleen kehitettävä ja edistettävä niin YK-, EU- kuin kansallisellakin tasolla.

Kuten edellisessä lausunnossa (IOK/34/2020) todetaan, Ihmisoikeuskeskus pitää keskeisenä, että neuvotteluissa YK:n ihmisoikeuksia monikansallisten yhtiöiden ja muiden yritysten toiminnassa koskevasta uudesta sopimusluonnoksesta pidetään perustana YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia ohjaavia periaatteita, jotka antavat laajan ja kattavan pohjan ihmisoikeusvastuulle. Periaatteisiin viitataan sopimusluonnoksen johdannossa, mutta sopimuksen on tärkeää rakentua tiiviisti periaatteiden pohjalle ja siten täydentää nykyisiä kansainvälisiä, alueellisia ja kansallisia toimia periaatteiden toimeenpanossa.

Kolmannessa sopimusluonnoksessa on otettu kiitettävästi huomioon useita muutosesityksiä, mikä monin paikoin edelleen vahvistaa sopimustekstiä.

Yksityiskohtaiset kommentit

1. Huolellisuusvelvoite

Viime lausunnossa (IOK/34/2020) Ihmisoikeuskeskus nosti esiin, että ympäristöön liittyvät kysymykset (ml. ilmastonmuutos) ovat erittäin merkittävä osa yritysvastuuta, ja niillä on selkeä yhteys ihmisoikeuksiin. Kolmannessa sopimusluonnoksessa ympäristöä ja ilmastonmuutosta koskevat viitaukset on vahvistettu. Viittaus ilmastoon on lisätty sopimusluonnoksen johdantoon. Ihmisoikeuskeskus pitää myönteisenä, että ihmisoikeusloukkauksen määritelmää sisältävä viittaus ympäristöön on vahvistettu sisältämään oikeuden turvalliseen, puhtaaseen, terveelliseen ja kestävään ympäristöön (artikla 1, kohta 2). Lisäksi huolellisuusvelvoitteen toimeenpanon kohdalla (artikla 6, kohta 4.a ja 4.e) lisätty viittaus ilmastonmuutokseen liittyvän vaikutusarvion laadintaan ja etenkin kohdan 4.a uusi lisäys vaikutusarvion julkaisemisesta vahvistaa sopimuksen ympäristöä ja ihmisoikeuksia koskevaa ulottuvuutta. Tämä on selkeä parannus edelliseen sopimusluonnokseen verrattuna. UNGP:ssä ei nosteta ympäristöön liittyviä kysymyksiä esille, mutta periaatteiden kymmenvuotistarkastelun yhteydessä laaditussa raportissa kestävä kehitys ja ympäristövaikutuksien arviointi nostetaan esiin tärkeäksi teemaksi koskien periaatteiden soveltamista. Uusimmassa raportissa viitataan etenkin EU:n kestävää sijoittamista helpottavaa kehystä koskevaan asetukseen 2020/852, joka yhdessä muun kansainvälisen kehityksen myötä pidetään vahvana signaalina yrityksille nähdä ympäristö, ilmastonmuutos ja ihmisoikeudet kytkeytyneinä toisiinsa.⁴

³ Corporate Human Rights Benchmark teki vuonna 2020 230 monikansallista yritystä koskevan selvityksen, jossa käytiin läpi, miten ihmisoikeusvastuu tuodaan ilmi viidellä sektorilla, joilla on korkea riski vaikuttaa kielteisesti ihmisoikeuksien toteutumiseen <https://www.worldbenchmarkingalliance.org/publication/chrb/>

⁴ s. 16, kohta 81: <https://undocs.org/A/HRC/47/39>

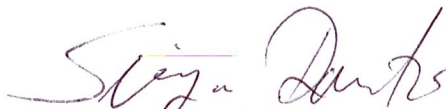
Uudessa sopimusluonnoksessa on selvästi pyritty lähentymään UNGP:a huolellisuusvelvoitteen laajuutta koskevassa artiklassa 6, kohdassa 3.b. Siinä todetaan, että yritysten tulee puuttua ihmisoikeusvastaiseen toimintaan, jonka yritys itse aiheuttaa tai johon yritys osallistuu omalla toiminnallaan, tai johtamiensa tai kontrolloimiensa kohteiden tai toimintojen kautta sekä puuttua sellaisiin loukkauksiin, joihin yritys on suoraan kytköksissä liikesuhteidensa kautta. UNGP:n tavoitteena on varmistaa, että liikesuhteet otetaan huomioon koko toimitusketjussa. Siksi onkin tärkeää, että huolellisuusvelvoitteen laajuutta koskevan artiklan tulkinnanvaraisuutta on uudessa sopimusluonnoksessa pyritty vähentämään.⁵

2. Korjaavat toimenpiteet

Sopimusluonnoksessa käydään melko kattavasti läpi ihmisoikeusloukkauksen uhrien asemaa, pääsyä oikeussuojakeinoihin ja mahdollisuuksia korvaukseen. Uudessa luonnoksessa on vahvistettu valvontaa koskevaa kieltä, kun artiklassa 2b todetaan, että (sitovan sopimuksen tarkoitus) on estää ja lieventää ihmisoikeusloukkauksia liiketoiminnassa tehokkailla valvonta- ja täytäntöönpanomekanismeilla. Kuitenkaan luonnoksessa ei nosteta esille UNGP:n kolmannen pilarin sisältämää yritysten velvollisuutta tarjota helposti saavutettava ja turvallinen valitusmekanismi, jonka avulla yrityksen ulkopuolinen henkilö voi ilmoittaa mahdollisesta ihmisoikeusloukkauksesta yrityksen toiminnassa. Nyt tekstissä on esillä melko yksipuolisesti valtion vastuu tarjota uhrille pääsy oikeussuojakeinoihin.

Lopuksi

Yritysten ihmisoikeusvastuuta koskevan sitovan sääntelyn saralla on tapahtunut paljon viimeisen vuoden aikana. Euroopan parlamentin tämänvuotisen aloitteen pohjalta Euroopan komissio on laatimassa asiasta direktiivin. EU-sääntelyssä onkin tärkeää varmistaa, että se on linjassa UNGP:en kanssa. Yritysvastuu on otettu huomioon myös Suomessa ja mahdollinen kansallinen yritys vastuulaki on sisällytetty hallitusohjelman 2019–2023 tavoitteisiin. Ihmisoikeuskeskus toivoo, että hallitus jatkaa aktiivista rooliaan yritys vastuukysymyksissä ja että YK:ssa käytävien sopimusneuvottelujen ohella Suomi edistää UNGP:n toimeenpanoa kansallisella tasolla esimerkiksi uudistamalla vuonna 2014 julkaistun kansallisen UNGP-toimeenpanosuunnitelman.

Sirpa Rautio
johtaja

Maria Fagerholm
asiantuntija

⁵ YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimisto toteaa tämän esim. Euroopan komissiolle toimittamassaan vastineessa <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Business/ohchr-recommendations-to-ec-on-mhrdd.pdf>

